

IREUDENTISMUL BULGAR ȘI SITUAȚIA ROMÂNILOR TIMOCENI

Alexandru A. MAREȘ*

Abstract: The Bulgarian irredentism and the situation of Timoc Valley Romanians

The interwar Romanian-Bulgarian diplomatic relations particularly worked hard because of the Bulgarian irredentist societies activity and of Timoc Valley's Romanian ethnic group treatment. The Romanian and international media presented concrete cases of revisionist actions, some of them with a tacit agreement of Sophia governors such as: the propaganda among the Bulgarian communities from Cadrilater (South of Dobrudja) and the breach of the economic, educational and religious rights of the Romanian minority in the neighboring state.

The Society "Aurelian Dacia" of the Timoc Valley Romanians acted to get the biggest support from the Romanian state authorities in order to preserve the national identity and the stop abusing those who were subordinated to the ethnic Romanian leaders in Bulgaria. The Bulgarian state policy particularly oriented to the alliance with the revisionist countries did not encourage a favorable solving of litigious issues, despite the attempts to improve the bilateral relationships undertaken by the Romanian rulers.

Keywords: *interwar Bulgarian revisionism, the Romanian anti-revisionist League, „Aurelian Dacia” society, Romanian-Bulgarian interwar relations, Revolutionary Organization „Dobrudja”, Timoc Valley Romanians, Cadrilater.*

Prin Pacea de la București (1913) se punea capăt celui de-al Doilea Război Balcanic, iar zona de sud a Dobrogei cuprinzând județele Durostor și Caliacra intra în componența României. În timpul Primului Război Mondial Bulgaria, aliată Puterilor Centrale, a ocupat Cadrilaterul (1916-1918), dar victoria finală a aparținut țărilor Antantei. Înfrântă, Bulgaria a pierdut și accesul la Marea Egee, iar regele Ferdinand I de Saxa Cobourg Gotha a abdicat în favoarea fiului său Boris al III-lea, care a permis în anii ce au urmat apropierea de Germania.

Tratatul de pace de la Neuilly a restabilit granița sudică antebelică româno-bulgară, însă relațiile bilaterale au fost reci, uneori dificile. La 16 ani de la

* Profesor dr., Colegiul Național „Ion Creangă” și Școala nr. 79 „Academician Nicolae Teodorescu”, București.

încheierea Războiului Mondial ziarul bulgar *Mir (Pace)* nr. 10606 din 29 noiembrie 1934 ce apărea la Sofia publica articolul *Neuilly* semnat de Antoniu M. Nicoloff cu referire indirectă la revizuirea tratatelor de pace. Erau aduse în discuție „nedreptățile mari care s-au făcut Bulgariei prin Tratatul de la Neuilly”¹ și se punea speranța în Liga Națiunilor pentru ceea ce autorul numea „repararea greșelilor din trecut”².

România a acționat de-a lungul întregii perioade interbelice pentru apărarea tratatelor versailleze, drept garanție a păcii și securității europene. Vecinul sud-dunărean, ca țară învinsă, se va plasa în tabăra statelor revizioniste, reprezentând un factor de instabilitate în Balcani.

Diversele guverne bulgare au susținut, sub o formă sau alta, mișcarea naționalistă de revendicări teritoriale față de vecinii săi. În timpul regimului de dictatură al premierului Alexandar Stamboliiski (1919-1923) s-a urmărit scoaterea țării din izolarea diplomatică prin efectuarea unor vizite la Londra și Paris în anul 1920, cu scopul de a facilita admiterea Bulgariei în Societatea Națiunilor.

Istoriografia bulgară consideră „problema dobrogeană”³ ca una de prim rang în politica externă bulgară, iar abordarea acesteia de pe poziții iredentiste a făcut apel la utilizarea termenilor „ocupație românească”, „reanexare”, cu trimitere directă asupra Cadrilaterului.

Atenția cu care era urmărită și abordată problematica Dobrogei de Sud, pe de o parte, precum și statutul și situația minorității românești din Valea Timocului bulgăresc, pe de altă parte, au reprezentat cele două probleme spinoase ale relațiilor româno-bulgare interbelice.

Presă vremii a avut, fără indoială, un rol major în popularizarea derapajelor și în fidelizarea opiniei publice față de punctul de vedere dorit. Fără a avea subtilitatea metodelor utilizate de iredentismul maghiar și cel bulgăresc a urmărit să sensibilizeze cercurile politice din țările democratice occidentale. Una dintre căi era cea care făcea apel la autovictimizare și comparații forțate pentru a crea raționamente luate sub impulsul emotivității. De exemplu ziarul turcesc *Cumhuriyet* din 5 septembrie 1934 apărut la Istanbul în articolul *Bulgarii nu se astâmpără* relatează faptul că propagandiștii bulgari au publicat o carte poștală cu harta Bulgariei actuale în alb și teritoriile revendicate în negru. Paralel apărea și harta Franței actuale în negru, iar cu alb cât ar rămâne dacă ar pierde proporțional teritoriile, cum a fost cazul Bulgariei după Războiul Mondial. Prin aceasta bulgarii spuneau francezilor: „Dacă statul dumneavoastră s-ar micșora atâta, ați primi?”. Deasupra hărții Franței se afla scris: „Francezi, ați putea suporta o astfel de pace?”, iar lângă harta Bulgariei: „Bulgarii nu vor mai putea suporta Tratatul de la Neuilly”⁴. Ziarul turcesc concluzionează că „ei pretind teritorii de la Iugoslavia, România, Grecia și

¹ Arhivele Naționale Istorice Centrale, fond *Liga Antirevizionistă Română*, dosar nr. 21, f. 24 și 24 bis. În continuare se va cita A.N.I.C., fond *L.A.R.*

² *Ibidem*, f. 25.

³ A. Kuzmanova, *Ot naoj do Kraiova, (1919-1940)*, Sofia, 1989, p. 90.

⁴ A.N.I.C., fond *L.A.R.*, dosar nr. 57/1934. f. 1.

Turcia”, iar „până ce acest tratat nu se va rupe nu va exista pace în Balcani și Europa”⁵.

Elocvent pentru eludarea unor fapte din trecutul istoric este articolul *Politica Bulgariei și interesele României* publicat de ziarul *Universul* nr. 354 din 29 decembrie 1934. Cu prilejul serbărilor organizate la Plevna în 19 decembrie 1934 de oficialități ale statului vecin nu s-a amintit nici de eroismul și sacrificiile românilor, nici de contribuția lor la eliberarea bulgarilor de sub jugul turcesc. Zleteff, ministrul armatei bulgare elogia „marele sacrificiu al poporului rus”. Doar oficiosul guvernului de la Sofia, *La Bulgarie* amintea de câteva „detașamente” românești, atașate pe lângă armatele rusești. *Universul* concluziona: „Recunoștința e o floare rară”⁶.

Ca instrumente ale activității iredentiste au funcționat organizații naționaliste revoluționare, precum „Cerna Raka” („Mâna Neagră”) și „Dobrodja” din a căror reunire s-a format „Organizația Revoluționară Dobrogeană” (D.R.O.). Reunind inclusiv refugiați bulgari din Cadrilater, D.R.O. și-a creat sedii în diverse orașe din N.E.-ul Bulgariei și publica ziarul *Glasul dobrogean*, ce apărea la Ruse.⁷ Pe seama sa au fost puse și unele acțiuni turbulente la granița de sud a Dobrogei.

Guvernul condus de Kimon Gheorghiev era la curent cu mijloacele ilegale și violente ce întrețineau o permanență stare de anarhie în zona frontierei anunțând intenția de a dizolva asociațiile iredentiste ce recurgeau la asemenea practici. Ca urmare, au fost interzise reuniunile și congresele societăților macedonene și traciene, excepție făcând societatea „Dobrogea”. În zilele de 25-27 noiembrie 1934 la Șumla s-a ținut un congres al societății iredentiste „Dobrogea”, autorizat de guvernul bulgar și la care au participat în mod ostentativ reprezentanți ai autorităților civile și militare (primarul, prefectul și comandanți militari).

Atitudinea guvernărilor bulgari era una de circumstanță, dacă nu chiar duplicitară și trezea suspiciuni autorităților române și în special Ligii Antirevizioniste Române, care atrăgea atenția asupra pericolelor la adresa siguranței naționale. Organizației „Dobrogea” i se imputa ura întreținută împotriva românilor și propaganda prin orice mijloace pentru „eliberarea Dobrogei”. În acțiune au fost angrenați scriitori și profesori bulgari care intenționau să obțină permisiunea guvernului român pentru a ține un șir de conferințe în orașele Bazargic, Balcic, Silistra și Cavarna.⁸

Reprezentanții L.A.R. se opuneau acestu demers și semnalau atitudinea ostilă a autorităților bulgare față de minoritatea românească, precum și poziția Bulgariei pe plan internațional. Refuzând să facă parte din Înțelegerea Balcanică, Bulgaria era susceptibilă de urmărirea unor scopuri opuse intereselor păcii europene. În articolul *În unire stă puterea slavilor* apărut în 15 februarie 1934 în ziarul *Mir* din

⁵ *Ibidem*.

⁶ *Ibidem*, dosar nr. 77, f. 60.

⁷ Kristina Popova, *Za Dobroudja gotovi me. Dobmdjnanskite Mladejki Organizatii v Bulgaria (1919-1934)*, Scia, 1993, p.57.

⁸ A.N.I.C., fond L.A.R., dosar nr. 77, f. 60.

Sofia, Antanta Balcanică era percepută ca o reacție a diplomației „României, Turciei și Greciei față de teama unei întăriri a slavismului în Balcani prin apropierea dintre Serbia și Bulgaria.”⁹

Guvernul bulgar a înscris în buget sume importante pentru susținerea luptei naționaliste a bulgarilor din România. Se urmărea intensificarea activității Uniunii comunităților bulgărești din România și aducerea ei sub o conducere unitară. În general, toate reuniunile Uniunii „s-au remarcat prin tonul violent al revizionismului camuflat sau expres, prin îndemnul ca frații din Cadrilater să fie dezrobiți.”¹⁰

Printre acțiunile considerate periculoase se numărau: circulația în rândul etnicilor bulgari din Cadrilater a unor înscrisuri cu textul „Jos tratatele de pace” și „Jos Tratatul de la Neuilly”, prezentarea românilor ca „asupritori” și propaganda pentru reîntregirea Bulgariei, interpretarea la 11 iunie 1934 la Școala bulgară din București a unor cântece revizioniste și revoluționare. Imnul „Dobrogeanski Crai” și poezii prin care „se îndemneau bulgarii aflați sub stăpânire străină la deșteptare și ruperea lanțurilor”¹¹ puteau fi auzite la 24 mai 1934 cu prilejul Sfinților Chiril și Metodiu.

În consecință, Liga Antirevizionistă Română considera că „rămâne a se aviza asupra oportunității acordării personalității juridice a Uniunii comunităților bulgarilor din România.”¹²

În februarie 1935 în *Dobrogeanski Delo*, organul central al D.R.O. organizațiile „Armata Roșie” și „Frontul Unic Revoluționar” aduceau grave critici la adresa clasei politice românești. Ignorând realitatea istorică și utilizând un limbaj stângist erau menționate 400 (patru sute) de victime la greva ceferiștilor de la Grivița din 1933 și se vorbea de „imperialismul român”, „oligarhia boierească română”, „tiranul Carol al II-lea”, „cel mai mare ciocoi din România”.¹³ În ceea ce privea situația județului Caliacra din anul 1934 se afirma că „se mărește teroarea colonistă și polițienească la sate și orașe”.¹⁴

Din graficul organizației revoluționare bulgare D.R.O. aflăm că în județul Caliacra în anul 1935 existau 16 „raioane iredentiste”. La Varna funcționa comitetul central al D.R.O., 3 raioane le formau orașele Bazargic, Balcic și Cavarna, iar celelalte 13 se aflau în județ în localități rurale. Raionul era format din satele unei comune, iar în fiecare sat se afla câte o „iatca” (nucleu). Numărul nucleelor la sate nu era cunoscut. Liga Antirevizionistă Română semnala faptul că „dacă Siguranța generală a statului ar întreține aici o acțiune viguroasă pentru stârpirea acestor cuibare de iredentism, trimițând 8-10 detectivi în plus, s-ar descoperi lucruri mari. Cu cei 5-6 detectivi pe care îi are poliția Bazargic, e destul că s-au descoperit și cele cinci nuclee.”¹⁵

⁹ A.N.I.C., fond L.A.R., dosar nr. 57, f. 44.

¹⁰ *Ibidem*, dosar nr. 77, f. 66.

¹¹ *Ibidem*.

¹² *Ibidem*.

¹³ *Ibidem*, dosar nr. 21, f.5.

¹⁴ *Ibidem*, f. 6.

¹⁵ *Ibidem*, dosar nr. 27, f. 252.

Dacă în zona Transilvaniei, L.A.R. avea o puternică reprezentare și organizații bine structurate,¹⁶ în Dobrogea de sud prezența era mai estompată. I. Jereghie, unul din corespondenții Ligii, interesat în înființarea unei secții și a unui sediu de funcționare a L.A.R. la Balcic în 1934, semnala amânarea acțiunii pentru aproximativ o lună din cauza chiriilor ridicate. Principalul sprijin al Ligii erau locuitorii români din Cadrilater, unii având statutul de coloniști, 40 000 (în județul Caliacra), față de cca 80 000 cât reprezentau etnicii bulgari.¹⁷ Situația economică a românilor era mai proastă întrucât mulți dintre cei colonizați în anii anteriori au fost afectați de criza anilor 1929-1933, în timp ce etnicii bulgari dețineau o situație mai bună, gospodării mai vechi și mai solide economic.

Într-un memoriu adresat de 28 de coloniști și învățători români din satul Durgut-Calfa Ministerului Agriculturii și Domeniilor la 1 august 1930 se arăta că 10 bulgari originari din județul Tulcea care au dezertat din armata română și s-au stabilit în susnumita localitate încă din anul 1908 când Cadrilaterul era în componența Bulgariei, au beneficiat de împrumutarea cu 100 ha pământ cumpărat cu 85 lei/ha „ca orice colonist”. Știind că prioritate au cei ce erau „de origine, naționalitate și cetățenie română”, unii din cei 10 și-au schimbat numele „și-au procurat acte false prin care să probeze ... că sunt de naționalitate română”, „numai să fie colonizați”.¹⁸ Acuzând toleranța agronomului-șef al regiunii Sf. Dumitru, Ion Anton, „un funcționar cu prea puțină conștiință și fără suflet românesc”, semnatarul memoriului își exprima astfel punctul de vedere: „Noi, românii din Durgut-Calfa suntem jigniți de faptul că în mijlocul nostru se pot așeza prin drepturi egale, dușmanii noștri de ieri ... Ar fi cea mai mare greșeală ca tocmai în acest ținut la câțiva km de granița bulgară, să fie aprobați ca coloniști și bulgarii. Interesul neamului românesc este ca să <se> așeze aici câți mai mulți coloniști români pentru a forma majoritatea numerică a acestui ținut ...

Dacă statul român ar intenționa să facă prin colonizare o operă mai mult socială decât românească, atunci ar fi mai bine să împrumutească turcii săraci, cei mai loiali cetățeni ai Cadrilaterului, însă în nici un caz pe bulgari. Împrumutarea celor din urmă ar da naștere unui pericol permanent pentru siguranța statului român.

Cerem ca să fie excluși de la colonizare și deposedați imediat de cele 100 ha, cât stăpânesc cu toții, iar în locul lor să fie aduși românii care au sângerat pe câmpul de bălălie pentru apărarea acestui pământ.”¹⁹ Totodată se cerea și efectuarea unei anchete prin care „să fie pedepsiți și acei funcționari care au tolerat sau au contribuit ca complici la obținerea unor aprobări contrare legii și intereselor neamului românesc.”²⁰

¹⁶ Vezi pe larg Alexandru A. Marș, *Liga Antirevizionistă Română și iredentismul maghiar*, în „Studii și articole de istorie”, LXXVI, 2010, p.60-76.

¹⁷ A.N.I.C., fond L.A.R., dosar nr. 57, f. 9.

¹⁸ *Ibidem*, dosar nr. 27, f. 261.

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ *Ibidem*, dosar nr. 27, f. 262.

Existența unui raport defavorabil etnicilor români, cu posibilități de echilibrare pe termen relativ lung ridică o serie de probleme, cu atât mai mult cu cât unii coloniști români îi considerau cetățeni neloyalți pe unii etnici bulgari. Ce etnie deținea majoritatea terenurilor agricole, aceea își putea impune și puterea economică în zonă, iar etnicii turci erau văzuți ca un element de stabilitate și siguranță. Intenția lor de a emigra în Turcia din motive economice și scoaterea la vânzare a terenurilor deținute a ascuțit competiția pentru stăpânirea pământului în zonă.

Emigrarea turcilor nu a fost provocată de cauze locale, de eventuale nemulțumiri contra administrației, sau de regimul general al minorităților, ci de dorința acestora de a se instala pe teritoriul statului lor național. Cu toate insistențele autorităților române această emigrare nu a putut fi oprită, turcii dobrogeni vânzându-și averile pe prețuri de nimic, 1500 – 2000 lei/ha. Profitând de inerția autorităților, bulgarii s-au grăbit să răscumpere o parte din proprietăți la prețuri subevaluate. Numai în 1933 în județul Caliacra turcii emigranți au vândut bulgarilor peste 60 000 ha, cumpărătorii beneficiind de ajutorul autorităților și a băncilor sofiote.²¹

Acest fenomen a fost reliefat și de raportul confidențial din 24 aprilie 1934 al prefectului județului Caliacra, E. Voinescu privind proprietatea funciară. Se atrăgea atenția asupra faptului că fostele proprietăți rurale turcești treceau în cea mai mare la cetățenii români de origine bulgară, „ceea ce este deosebit de îngrijorător”. Se cerea exercitarea dreptului de preemțiune al statului în termen de 60 de zile de la notificarea tranzacțiilor și se solicitau fonduri de cca 8 milioane lei anual pentru un număr de 3-4 ani. „Ca <Dobrogea Nouă> să poată avea o populație românească superioară numericeste celei bulgare, - se arăta în raport – trebuie ca pământul musulmanilor să revină, în loturi mici, la cât mai mulți plugari români.”²²

În țară existau destui săteni care ar fi dorit să cumpere suprafețe mici, dar nu dispuneau de informații privind satul, întinderea și prețul terenului. De aceea s-a înaintat propunerea ca, prin intermediul autorităților locale, ziarele să publice situația terenurilor pe care turcii doreau să le vândă.

O statistică privind problema vânzării-cumpărării de terenuri în județul Caliacra în perioada 1 noiembrie 1928-1934²³ redă următoarea situație:

Tabelul nr. 1: Vânzări

Originea etnică	Număr	Supraf.terenului	Media supraf.*
români	217	876 ha	4,03 ha
turci	1454	8272 ha	5,68 ha
bulgari	2116	9181 ha	4,33 ha
Total	3787	18329 ha	media 4,83 ha

²¹ *Ibidem*, dosar nr. 57, f. 6.

²² *Ibidem*, f. 4.

²³ *Ibidem*, dosar nr. 27, f. 262.

* valori calculate pe baza datelor din statistică.

Tabelul nr. 2: Cumpărări

Originea etnică	număr	Supraf. terenului	Media supraf.*
români	870	6946 ha	7.98 ha
turci	315	1385 ha	4,39 ha
bulgari	2533	9565 ha	3,77 ha
alții	3	433 ha	144,30 ha
Total	3721	18 329 ha	media 4,92 ha

În cazul vânzărilor de terenuri media pe etnii se plasa între 4 și aproape 6 ha, cele mai mici fiind cele deținute de români. Numărul celor care vindeau era însă mic comparativ cu cel al bulgarilor și al turcilor. În cazul achizițiilor de terenuri situația s-a schimbat, etnicii români cumpărând proprietăți cu suprafețe în medie de două ori mai mari decât cele ale bulgarilor și turcilor. Se remarcă dezinteresul etnicilor turci pentru achiziția de noi terenuri și creșterea ponderii tranzacțiilor efectuate de bulgari la 2/3 din totalul lor. Cu doar trei tranzacții, dar în suprafețe mari, statul român prin dreptul de preemțiune intervine pentru echilibrarea raportului de fond funciar, defavorabil etnicilor români.

Valoarea celor 18329 ha era de 10782000 lei, iar trendul achizițiilor dominate de români s-a accentuat în primele luni ale anului 1935. După aplicarea art. 18 din legea Dobrogei Noi publicată în Monitorul Oficial din 18 decembrie 1934, în intervalul 1 ianuarie – 12 martie 1935 statul român a intervenit pe piața funciară efectuând cinci achiziții în suprafață de 282 ha, pe lângă 57 de cumpărări a 934 ha efectuate de români, față de doar 6 a 12 ha efectuate de etnicii bulgari.²⁴

La sfârșitul lunii august fostul premier bulgar Mușanoff a vizitat Bazargicul și Balcicul, acțiune ce a ridicat moralul populației bulgărești din zonă. La 26 august 1934 D.R.O. a împrăștiat noaptea pe străzile Bazargicului manifeste ce încurajau la rezistență, fiind arborate și câteva drapele bulgărești. În scurt timp proprietarii locuințelor respective le-au retras pentru a nu prinde de știre poliția.

Unul din motivele vizitei era lămurirea situației unor instituții bancare din Cadrilater finanțate de guvernul bulgar cu 60 milioane leva, destinate cumpărării terenurilor turcilor emigranți. În urma vizitei au mai fost acordate încă 10 milioane leva inclusiv pentru cumpărarea de semințe pentru proprietarii de origine bulgară afectați de secetă.

Pentru românii din zonă acțiunea propagandistă nu a trecut neobservată, ziarul local din Bazargic *Legionarii* acuzându-l pe Mușanoff că „este delegatul guvernului ca să inspecteze și să avizeze la noile măsuri de susținere a ideilor bulgarismului în România.”²⁵ Autorul articolului făcea trimitere la „localuri de școli bulgare la Bazargic și Silistra în valoare de zeci de milioane”²⁶

²⁴ *Ibidem*, dosar nr. 27, f. 262.

²⁵ *Ibidem*, dosar nr. 57, f. 8.

²⁶ *Ibidem*.

În schimb, atitudinea autorităților statului român față de conaționali sud-dunăreni lăsa de dorit. Dezinteresul manifestat era acuzat de Ion M. Timoc, fost președinte al asociației românilor timoceni, într-o scrisoare adresată la 20 august 1932 lui Stelian Popescu, directorul ziarului *Universul*: „Bulgarii sunt deștepți căci profită ... a întreține spiritul iredentist în Dobrogea prin excursiunile dobrogenilor în Bulgaria și vizitele care se fac de oficialitățile bulgare în Dobrogea. În ultimul timp ... d-l Ghiceff, ministrul agriculturii din Sofia, a făcut o «mică» excursiune în Dobrogea, pe câtă vreme consulul român din Vidin n-a putut să viziteze timp de 5-6 ani nici o comună din Timoc.”²⁷

Printre cei implicați în susținerea și coordonarea iredentismului bulgar se aflau Nicola Drumeff și Ivan Penacoff. Primul era om de afaceri, mare comerciant și multimilionar din Bazargic. În calitate de membru al cosiliului de administrație al Băncii de Investiție și Comerț Dobrogean a avut acces direct la împrumuturile statului bulgar, fiind văzut ca un om de încredere în slujba „cauzei”.

Ivan Penacoff era născut la Constanța și era doctor în drept. Fost ofițer în armata română din care a dezertat la bulgari în timpul Războiului Mondial, scria în ziarul *Slovo* sub pseudonimul „Kinstendgealieff”. Bănuț de spionaj în favoarea Bulgariei a fost condamnat la moarte în contumacie de Curtea Marțială. Penacoff avea strânse legături cu Teodor Cojocaroff membru marcant al grupării „Tzancoff”. Considerat cel mai fanatic profesionist al iredentismului în Dobrogea, Ivan Penacoff era reprezentantul oficial al Bulgariei în Liga Națiunilor și, totodată, exponentul bulgarilor dobrogeni ale căror doleanțe le sprijinea cu energie.

În încercarea de îmbunătățire a relațiilor bilaterale româno-bulgare, Grigore Gafencu, pe atunci subsecretar de stat la Ministerul de Externe a intervenit pentru amnistierea lui de la pedeapsa capitală, iar atunci când Nicolae Titulescu a fost în vizită la Sofia, Penacoff i-a cerut o audiență. Atât L.A.R., cât și ziarul *Universul* vedeau în acesta „un adversar de temut și primejdios prin cunoașterea deplină a stărilor de la noi și a spiritului românesc.”²⁸

Un motiv de nemulțumire prin consecințele sale pe plan local îl crea nivelul de pregătire școlară al unor elevi de etnie bulgară din sudul Dobrogei. Severitatea examenelor de limba română la liceele bulgare de băieți și de fete din Bazargic a determinat plecarea în Bulgaria a unui număr mare de elevi din clasele a VI-a și a VII-a pentru a-și completa studiile. Situația era favorizată de faptul că în statul vecin acești elevi erau scutiți de taxele de școlarizare având statutul de „dobrogeni”. Ulterior se întorceau în țară, obțineau echivalarea studiilor și ocupau posturi și locuri de muncă ca orice cetățean român.

Presa reprezenta un veritabil instrument de popularizare a informației și de promovare a atitudinilor dorite de autorități. Se pare însă că în anumite zone ale Cadrilaterului și în special în cele unde majoritatea populației era de origine bulgară s-a făcut prea puțin pentru ca ziarele românești cu apariție zilnică să poată

²⁷ *Ibidem*, dosar nr. 57, f. 40-41.

²⁸ *Ibidem*, f. 18.

ajunge. Situația a fost imediat valorificată de presa bulgară, cu largul sprijin al autorităților din statul vecin. Pe lângă ziarul *Edinstvo* care apărea zilnic la sfârșitul anilor '20 și începutul anilor '30 în Bazargic, Uniunea comunităților bulgare din România a lansat în 1934 o nouă publicație, *Novini*, cu o apariție zilnică de două pagini în tiraj de 7000 de exemplare, la prețul de un leu, preț de sacrificiu pentru tirajul său.

Cu ocazia vizitei lui Mușanoff în zonă acesta a fost informat de nevoia de susținere a noului ziar, el fiind de părere să se facă abonamente la bulgarii din județ. În mod discret s-au efectuat foarte multe abonamente de bulgarii din Bazargic plecați în teritoriu în acest scop, astfel încât „dorința a devenit ordin după plecarea lui.”²⁹ Situația era cu atât mai tristă cu cât „de o presă locală românească nu se putea vorbi. *Legionarii* apare o dată pe săptămână și dacă are și atunci bani.”³⁰

Pașii spre o îmbunătățire a relațiilor diplomatice bilaterale în anii '30 au fost timizi și față de deschiderea oferită de partea română oficialii bulgari au răspuns cu o atitudine schimbătoare, dacă nu chiar duplicitară. În vizita efectuată la Sofia în 1934 Nicolae Titulescu s-a bucurat de o primire grandioasă, semn al prestigiului de care se bucura marele diplomat. Primul ministru bulgar Mușanoff lăsa să se înțeleagă că în sfârșit „chestiunile românești vor fi fost rezolvate”, făgăduind că minoritatea românească din Bulgaria se va bucura de toate drepturile și în primul rând școală și biserică.

În realitate „guvernul de la Sofia subvenționează societățile cu caracter șovinist bulgar *Rodna Zaštița*, *Cubrat* și altele, care sub conducerea locotenent colonelului Kisoff din Vidin cutreieră toate satele terorizând românii din Valea Timocului, uzând de toate mijloacele posibile pentru a-i determina pe aceștia să renunțe la școli și biserici românești, forțându-i să dea declarații în acest sens.”³¹

De asemenea, în timpul vizitei suveranilor bulgari Boris al III-lea și a reginei Ioana în România, vizită de la care se aștepta „o apropiere desăvârșită pentru binele celor două popoare”, la Coburg, fostul rege, Ferdinand, care conducea de fapt politica externă a statului vecin, însoțit de generalul Ganceff și de ministrul Italiei la Berlin, îl asigura pe cancelarul Hitler că „prezența familiei regale în țara vecină nu-i va schimba politica externă ... Bulgaria a fost și va rămâne întotdeauna alături de Germania”.³²

Modul în care erau tratați românii timoceni era principalul motiv de nemulțumire al statului român în relațiile cu cel bulgar. După percepția conaționalilor sud-dunăreni „încă de la independența Bulgariei, cucerită cu prețul ostașilor români, românii din Timoc au făcut obiectul intenției de deznaționalizare a conducătorilor bulgari. Dintr-un gest au fost închise toate școlile rudimentare românești,

²⁹ *Ibidem*, f. 9.

³⁰ *Ibidem*.

³¹ *Ibidem*, dosar nr. 57, f. 25.

³² *Ibidem*, f. 24.

învățătorii români destituiți și înlocuiți cu <cei> bulgari”³³ – se arăta în memoriul Societății studenților timoceni „Dacia Aureliană”.

Pentru ca acuzațiile ce se puteau aduce statului vecin în chestiunea minorităților să fie parate, dacă nu anihilate, au fost finanțați ziariști străini inclusiv din țări neutre. Așa a fost cazul lui Oton Barbar autor al articolului *Toleranța bulgarilor* apărut în ziarul *Expres Porani* din 23 martie 1934 la Varșovia, în care afirma că „poporul bulgar a tolerat prea mult pe minoritarii lui, din care cauză interesele statului bulgar au fost amenințate.”³⁴ El făcea apel la poporul polonez să privească cu neîncredere știrile ce apăreau în unele ziare străine privind anumite persecuții ce le-ar exercita poporul bulgar împotriva minoritarilor săi.

Totuși, și în Bulgaria se găseau oameni de bună credință precum foștii miniștri T. G. Vlaicoff și O. Mareevski care au avut demnitatea de a spune lucrurilor pe nume denunțând situația tristă a românilor de pe Valea Timocului. Primul a publicat în ziarul *Mir* articolul intitulat *Români nu se bucură de drepturile pe care le au minoritățile ...*, iar cel de-al doilea, în plină Sobranie în ziua de 12 aprilie 1930 a declarat că „Români din Valea Timocului sunt persecutați de jandarmi și de întreaga oficialitate.”³⁵

În apărarea drepturilor conaționalilor sud-dunăreni s-au ridicat unii patrioți români, de la oameni de litere la politicieni, cu speranța aducerii la cunoștința opiniei publice a abuzurilor înfăptuite și pentru stoparea lor. Secretarul Ligii Antirevizioniste Române, Gheorghe Lungulescu a sintetizat evoluția fenomenului în articolul *Drepturile românilor timoceni trebuiesc respectate*³⁶ pe care îl redăm pentru relevanța lui:

„De aproape cincisprezece ani chestiunea românilor timoceni constituie una din cele mai nevalgice probleme ale politicii extreme românești.

În diferite rânduri reprezentanții Bulgariei, inclusiv profesorul Tzancov, ca președinte al Consiliului de Miniștri bulgar, cu prilejul venirii în România în 1924, a făcut declarații în sensul acordării legitimelor drepturi culturale și cetățenești românilor timoceni. Cu prilejul acelei vizite, profesorul Tzancov a declarat ca scop al vizitei sale în România nu numai lichidarea chestiunilor de ordin politic și economic, dar și chestiunea școlilor minoritare românești din Bulgaria în virtutea principiului de reciprocitate.

Români numără în Timocul bulgăresc o masă compactă de 100 000 de suflete de o perfectă omogenitate, răspândită în 36 de comune în care nu există infiltrațiuni sau vreo comună bulgărească izolată, dar nici chiar elemente izolate. Toată această populațiune are conștiința naționalității și a drepturilor sale. Ea dorește școală și biserică românească.

Sub regimul lui Stamboliiski și în timpul guvernului Tzancov, populațiunea românească din Timoc a înaintat guvernelor bulgare numeroase cereri și memorii

³³ *Ibidem*, dosar nr. 77, f. 29.

³⁴ *Ibidem*, f. 26.

³⁵ *Ibidem*.

³⁶ *Ibidem*, dosar nr. 77, f. 85.

pretinzând libertatea de a-și crea și întreține prin propriile mijloace școlile și bisericile în limba maternă.

Un curent puternic s-a format atunci în opinia publică românească în favoarea fraților timoceni. Pretențiunile noastre erau minimale. Se cerea statului vecin prin intermediul primului ministru Tzancov:

1. Înființarea școlilor primare în fiecare comună românească, precum și a două licee, unul la Vidin și altul la Bregova.

2. Guvernul bulgar să nu se opună la răspândirea cărților și a publicațiilor românești printre populațiunea românească din Bulgaria.

3. Ca Sfânta Liturghie să fie oficiată în bisericile comunelor românești numai în limba română.

4. Ca guvernul bulgar să pună capăt oricărei persecuțiuni dusă împotriva românilor intelectuali care nu vor să renunțe la naționalitatea lor.

Acestea erau revendicările juste și moderate ale fraților noștri din Valea Timocului bulgăresc. Ele erau sprijinite cu toată căldura de unanimitatea opiniei noastre publice și tratativele decurgeau favorabil, încât a fost o uimire generală că, ajuns la Sofia, primul ministru Tzancov și-a schimbat imediat atitudinea și în locul drepturilor promise a dezlănțuit o necruțătoare persecuție împotriva românilor timoceni.

În loc să satisfacă dorințele legitime ale românilor, îndreptățite prin clauza minorităților etnice, prim ministrul Tzancov a declarat etatizate toate școalele aflătoare în acele comune, înlocuind în același timp pe institutorii români cu bulgari dintre cei mai șoviniști aduși în acest scop chiar din inima Bulgariei și a Macedoniei. Chiar în biserici unde se mai păstra graiul strămoșesc, guvernul Tzancov a început înlocuirea preoților români prin cei bulgari, desăvârșind astfel opera de teroare și deznaționalizare.

Se dă astfel cea mai brutală lovitură aspirațiilor și curentului de rezistență națională a românilor timoceni.”³⁷

Presa românească a relatat destul de amănunțit despre abuzurile autorităților bulgare îndreptate asupra minorității etnice românești și în special asupra liderilor de opinie. Astfel, din articolul *Teroarea autorităților bulgare împotriva românilor din Valea Timocului* apărut în ziarul *Universul* nr. 14 din 15 ianuarie 1935, aflăm că la stăruințele organizațiilor naționaliste bulgare din Vidin și în urma dispozițiilor inspectoratului școlar din district, în școlile primare din comunele românești din Valea Timocului și dintre Timoc și Dunăre, la începutul cursurilor, în loc de rugăciunea obișnuită „Tatăl nostru”, elevii erau obligați să rostească următorul jurământ: „Sunt bulgar. Iubesc Bulgaria și jur că voi lupta cât voi trăi pentru libertatea și unitatea națiunii mele.”³⁸ Mai mult, învățătorii au ordonat elevilor români ca și acasă să vorbească numai bulgărește cu părinții lor.

³⁷ *Ibidem*, f. 85-86.

³⁸ *Ibidem*, dosar nr. 77, f. 62.

Persecuțiile împotriva conaționalilor au fost corect surprinse de ziarul *Dimineața* din 6 februarie 1935 în articolul intitulat *Prigonirea minorității românești din Bulgaria*. Intimidările și violențele ce sunt aplicate românilor ce locuiau pe malul drept al Dunării între Lom și Nicopole erau „în continuă sporire”. Astfel, cetățenii bulgari de origine română din comunele Beșlii, Măgura, Cercelari, Găureni, Ghigheni și Crișoveni erau șicanați fără întrerupere „pentru a vorbi numai limba oficială” a statului. Surprinși de jandarmi, grăniceri sau de către demnitarii bulgari că vorbeau în românește, locuitorii din zonă, precum Petre Dâga, Crăciun Brezoi, Florea Ivănuș, Grigore Diță, Barbu Marin s.a. „au fost arestați, insultați și chiar bătuți”.³⁹ Căpitanul Ganceff i-a înjurat, i-a palmuit și i-a amenințat că are să le rupă oasele dacă vor îndrăzni să mai vorbească această limbă „care nu este măcar limba unei nații civilizate, ci este o limbă ordinară țigăneasă”.⁴⁰

Așa înțelegeau autoritățile locale bulgare să transpună în practică Ordinul nr. 257/4 decembrie 1934 care stipula la punctul 6 că „trebuie să se impună locuitorilor comunelor stima față de reprezentanții statului.”⁴¹

La rândul său, ziarul *Universul* nr. 27 din 28 ianuarie 1935, în articolul *Cum sunt tratați românii din Bulgaria* relatează despre amenzi aplicate de autoritățile bulgare în comunele românești acelor părinți care și-au înscris copiii la școli din România sau la Institutul român din Sofia. Era dat exemplul săteanului Florea Colea din Stanotârn amendat de cinci ori de inspectoratul școlar din Vidin pentru faptul că fiul său Ghenadie, elev la Institutul român din Sofia, nu urma un gimnaziu bulgar eludând legea învățământului ce prevedea obligativitatea frecventării școlii până la vârsta de 14 ani. În ciuda certificatelor școlare emise de institut, inspectoratul școlar nu le recunoștea valabilitatea.

Mai mult, constatându-se faptul că în comunele românești din regiunea Vidinului femeile erau acelea care păstrau „cu cea mai mare îndărătnicie limba românească”⁴², autoritățile de comun acord cu Ministerul Instrucțiunii, au hotărât înființarea unor cursuri de limbă bulgară. Cursurile erau obligatorii pentru fetele și femeile minoritarilor, neefectuarea lor atrăgând amenzi aspre.

Alteori se recurgea la simple pretexte pentru șicanarea liderilor de opinie români. În articolul *Cum sunt terorizați românii din Vidin*⁴³ apărut în *Universul* nr. 24 din 25 ianuarie 1935 era prezentată situația fraților Gogoneață din Stanotârn care au fost amendați sub acuzația că nu-și țineau câinii legați. Adevăratul motiv era că „sunt români vrednici”, iar fratele lor era funcționar la Consulatul român din Vidin.

Un caz mai grav a fost relatat în articolul *Vandalism bulgăresc într-o comună românească din Bulgaria* apărut în *Universul* nr. 46 din 16 februarie 1935, pe baza

³⁹ *Ibidem*, f. 61.

⁴⁰ *Ibidem*.

⁴¹ *Ibidem*.

⁴² *Ibidem*, dosar nr. 77, f. 63.

⁴³ *Ibidem*, f. 64.

unor informații culese de la câțiva bulgari ajunși la Turnu Măgurele. Astfel, cu ocazia unei percheziții efectuată la biserica din comuna Găureni s-a constatat că arhiva bisericii era redactată în limba română, localitatea neavând nici un locuitor de altă origine. Autoritățile au ridicat imediat arhiva și au aruncat-o în Dunăre. La protestele fruntașului român Cristo Moțea, căpitanul Mustakoff a dispus imediat arestarea și aducerea acestuia la Samovit. Împreună cu soldații „l-au bătut rău sub motiv că-i trădător față de patria bulgară și l-a amenințat că are să-l interneze dacă nu se astâmpără și mai apără cărțile și vorbirea românească.”⁴⁴

În fața unei abordări discreționare a raporturilor cu cetățenii de altă etnie, de pe poziții evident neprincipiale, de natură să lezeze și relațiile statale bilaterale, în ziarul *Universul* din 29 decembrie 1934 se ridică pe bună dreptate întrebarea: „Ce fel de raporturi amicale pot fi între aceste două popoare dacă politica ce o practică guvernul Gheorghiev este manifest ostilă României, dacă încurajează și patronează demonstrațiile iredentiste și continuă terorismul împotriva minorității române din Valea Timocului și din regiunea dunăreană?”⁴⁵

Criticat vehement de presa românească „regimul de aspră prigoană” exercitat de autoritățile bulgare a fost înfierat de la Tribuna Parlamentului de unii politicieni. Deputații Virgil Solomon, Nicolae Batzaria și Macovescu au demonstrat prin documente tragica situație a românilor din statul vecin, supuși „celui mai barbar regim ... ce s-a putut înregistra până acum.”⁴⁶

Autoritățile române s-au implicat destul de timid în sprijinirea conașionalilor din Bulgaria, mai importantă fiind componenta cultural-educativă prin care au fost subvenționate studiile și întreținerea unor tineri în centre universitare din România. Fără școli românești, fără sprijin moral și material din partea fraților de neam din Regat, doar prin cuvântul preotului român în bisericuțele lor sărăcicioase, conștiința națională a etnicilor români din Bulgaria era în mare pericol.

Acuzând că „sunt supuși unui regim excepțional de odios” și, totodată, „obiectul intenției de deznaționalizare a conducătorilor bulgari”, românii timoceni orgnizați în Societatea „Dacia Aureliană” condusă de președintele Cristian Popa au solicitat sprijin statului român în virtutea principiului minorităților etnice „pentru dezvoltarea sa spirituală și națională deplină în conformitate cu legea fundamentală”⁴⁷ a statului în care trăiau. Românii din Valea Timocului cereau reciprocitate cu „bulgarii din Cadrilater <care> au școli, biserici, tipografii, ziare, reviste și literatură bulgară, noi nimic.”⁴⁸

După vizita efectuată în toamna anului 1923 de un număr însemnat de studenți ai Universității București în zona Văii Timocului, a urmat sosirea la studii în România a numeroși elevi și studenți timoceni „pentru a învăța carte în acea

⁴⁴ *Ibidem*.

⁴⁵ A.N.I.C., fond L.A.R., dosar nr. 77, f. 60.

⁴⁶ *Ibidem*, dosar nr. 21, f. 19

⁴⁷ *Ibidem*, dosar nr. 77, f. 29.

⁴⁸ *Ibidem*, dosar nr. 57, f. 42.

limbă pe care o vorbesc în familiile lor și pentru care au jurat cu toții că vor lupta să se introducă ca limbă oficială în școlile din Timoc.”⁴⁹ În decurs de trei ani, în condiții materiale precare, studiau în România un total de 180 de conaționali sud-dunăreni, din care 36 erau studenți și 144 elevi. Ei erau considerați bursieri ai Ministerului Instrucțiunii Publice, iar întârzierile de finanțare către instituțiile care îi găzduiau și educau pe tinerii timoceni le-au cauzat nu puține privațiuni. Pentru a ne rezuma doar la un singur exemplu, la orfelinatul din Focșani unde se aflau aproape 30 de băieți din cursul primar situația lor era descrisă ca „pur și simplu deplorabilă”.

În anul universitar 1926-1927 studenții timoceni din București erau distribuiți astfel: 19 la Medicină, 3 la Drept, 4 la Farmacie, 2 la Academia comercială, 3 la Școala de agricultură, 2 la Medicină veterinară, unul la Școala Politehnică, unul la Institutul de electrotehnică și unul doctorand la Drept.⁵⁰ Elevii liceeni erau repartizați în diverse orașe din țară: 13 la Turnu Severin, 4 la Târgoviște, 6 la Brașov, 10 la Piatra Neamț, 26 la Focșani (din care 4 în liceu, 26 în orfelinat), 5 la Botoșani.⁵¹

Conform memoriului Societății „Dacia Aureliană” guvernul și întreaga opinie publică bulgară vedea în acești timoceni un obstacol în calea alipirii Dobrogei la statul bulgar. În schimb, statul român, fie din interes superior național-politic, fie din rațiuni de ordin moral, se angajase în sprijinirea acestor tineri, „apostolii de mâine ai românismului în Balcani.”⁵²

Atitudinea societăților iredentiste și tratamentul aplicat „celui mai important grup de români, sub toate raporturile, de peste graniță”⁵³, au reprezentat două probleme ce au contribuit la funcționarea dificilă a raporturilor bilaterale interbelice româno-bulgare.

⁴⁹ *Ibidem*, dosar nr. 77, f. 29.

⁵⁰ *Ibidem*, f. 31.

⁵¹ *Ibidem*.

⁵² *Ibidem*, dosar nr. 77, f.30.

⁵³ *Ibidem*, dosar nr. 21. f. 21.